

К. В. Копійка,

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7340-905X>

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ У ПРАВІ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: kirillkopecyka@gmail.com

Метою статті є дослідження історичного аспекту розвитку принципу рівності у праві. Методи дослідження: обрана тема наукового дослідження потребує застосування різноманітних наукових методів і підходів для отримання якісних результатів. Тому для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: аналіз; системний метод; аналітичний тощо. *Результати:* ідея рівності, яка була зароджена ще в античному світі, пройшла тисячолітню еволюцію свого розвитку і з часом отримувала все більше визнання. В політико-правовій історії людства, в працях провідних вчених, в конституціях поступово йшов процес становлення ідеї рівності. Ставлення до принципу рівності людей з давнини і до сьогодення завжди було основою для створення різних бачень суспільно-політичного устрою, і в залежності від того, позитивним це було ставлення до нього або негативно, виникали різні концепції, засновані на егалітаризмі або, навпаки, на елітарності. Слід, однак, відзначити, що окремі автори вказують, що з точки зору сучасної науки така картина повинна розглядатися як далекосяжне спрощення. Досі виникають суперечки про те, чи сумісні цінності свободи та рівності, але стереотип, який ототожнює їх виключно з правим чи лівим політичним мейнстрімом відповідно, скоріше відійшов у минуле. *Обговорення:* принцип рівності є основою соціальної держави, яка через закріплення в Конституції соціальних прав дає можливість гарантувати сутнісну рівність: індивіда в суспільстві, індивіда в правовому порядку, соціальних груп, які індивіди створюють для реалізації своєї особистості. Ідея рівності є фундаментальною для будь-якої демократичної правової держави, тому що забезпечує гідне становище, незалежно від суб'єктивних особливостей особистості, кожного громадянина в суспільстві. Реалізація сутнісної рівності вимагає втручання держави у різні сфери суспільного життя, що діє на підставі різноманітних політичних та правових засобів засобами.

Ключові слова: рівність; принципи права; природне право; філософія права; ідея рівності.

Постановка проблеми та її актуальність.

Принцип рівності є основою соціальної держави, яка через закріплення в Конституції соціальних прав дає можливість гарантувати сутнісну рівність: індивіда в суспільстві, індивіда в правовому порядку, соціальних груп, які індивіди створюють для реалізації своєї особистості.

Ідея рівності є фундаментальною для будь-якої демократичної правової держави, тому що забезпечує гідне становище, незалежно від

суб'єктивних особливостей особистості, кожного громадянина в суспільстві [1].

Реалізація сутнісної рівності вимагає втручання держави у різні сфери суспільного життя, що діє на підставі різноманітних політичних та правових засобів засобами. Як слушно вказується у спеціальній літературі, «рівність – це поняття, яке позначає однакове становище людей у суспільстві. Розуміння цієї категорії варіювалося у різні історичні епохи. Рівність – це цінність, яка формувалася еволюційно» [2].

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питання сутності рівності у праві, генез принципу рівності було розглянуте у дослідженнях вчених: М. Абисова, С. Бондар, Н.Бокало, О.Дашковської, Г.Журавльова, О.Колич, М. Крочук, В. Левкулича, В. Нерсесянца, Г. Петришина, С. Погребняка.

Метою статті є дослідження історичного аспекту розвитку принципу рівності у праві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея рівності протягом багатьох тисячоліть була предметом розгляду видатних філософів та політичних діячів (Протагор, Платон, Аристотель, Пилип де Бомануар, Генрі Бректон, Ейке фон Репков, Гуго Гроцій, Томас Гоббс, Вольтер та інші). В певні історичні періоди рівність розглядалась по-різному [1].

Варто вказати, що з часів Античності поступово почав розвиватися такий інститут, як «права людини», що знайшло своє відображення у філософській думці мислителів того періоду. Зокрема, Гесіод у VIII ст. до н.е. стверджував, що проблема рівності між людьми, як вираження суспільного ідеалу, є особливо важливою.

У подальшому Піфагорійці одними з перших почали розвивати теоретичне поняття рівності, яке було важливим для розуміння ролі права, як рівної міри нормування нерівних відносин і нерівних осіб.

В античній філософській традиції ідея рівності розвивалася в контексті проблеми природи й закону як двох протилежних начал. Нерівність людей походить із людських законів, а не з природи [3]. Платон не був прихильником абсолютної рівності, а вказував, що нерівність людей є головним принципом ідеальної держави. Філософ вказував, що кожна людина по своєму служить ідеї справедливості, свободи і щастя [4].

Платон у діалозі «Держава» ідеальний державний лад розглядав за аналогією з космосом і людською душею, вказуючи, що як у душі людини є три початки, так і в державі повинні бути три стани. Самовільний перехід громадян з одного стану в інший неприпустимим, тому що людина призначена для тієї справи, яка запропонована їй природою [4].

Аристотель продовжив вчення Платона та слід вказати, що філософ не підтримував владу бідних та поділяв справедливість на два види – справедливість, що зрівнює, і справедливість, що розподіляє. Протилежної думки були стоїки, які вважали, що всі люди створені рівними, а чеснота не є вродженою якістю, тому що завдяки навчанню та практичній діяльності кожен може стати доброчесною людиною [4].

Аристотель виділяв окремо розподільну, яка передбачає розподіл суспільних благ залежно від вкладу кожного члена суспільства у загальний добробут, та зрівняльну, яка застосовувалась в середині одного суспільного класу, справедливість. На думку філософа, абсолютно справедливим може бути лише рівність за гідністю [1].

Протилежність між справедливим і несправедливим правом у римській юриспруденції виражалася шляхом протиставлення *aequum ius* та *ius iniquum*, де правовий еквівалент означає рівну справедливість, або, що те ж саме, справедливу рівність [5]. *Leges cum omnibus semper una atque iadem voce loquuntur* – закони звертаються до всіх одним і тим же голосом, вказували римляни. Рівність права без винятків для будь-кого, незважаючи на особистість: унаслідок нормування прав кожний наділений рівною мірою правами й обов'язками, а державній владі заборонено використовувати чинне право в інтересах чи на шкоду окремій особі [1].

У філософії Стародавнього Риму ідея рівності і нерівності набувала іншого звучання у зв'язку з тим, що тогочасне суспільство було рабовласницьким, тому виділяють тлумачення ідеї рівності у розумінні повсталих рабів, рабовласницької демократії та рабовласницької аристократії. Не заперечуючи рабства як соціального явища, філософи розвивали ідеї рівності через призму природного права у філософії Сенеки, Марка Аврелія, Цицерона, Ульпіана [6].

Отже, як слушно вказується у спеціальній літературі, у період Античності мало місце зародження філософського обґрунтування ідеї рівності, яке реалізовувалося через поступову гуманізацію суспільних відносин на основі природного права від мінімальної рівності в покаранні за шкоду і до визнання духовної рівності

всіх людей. Це знаходило своє відображення і у політичній організації античних полісів, яка поступово набувала ознак демократії [7]. У філософії Стародавньої Греції ідея рівності розвивалась в розрізі природного праворозуміння у філософії Демокрита, Протагора, Антифонта, Гіппія, Алкідаманта та ін.

У період Середньовіччя під впливом християнства люди визнавалися рівними лише перед Богом, однак ще не поміж собою, що знайшло відображення у філософії Августина Аврелія та Томи Аквінського. В епоху Середньовіччя ідея рівності розвивалась в контексті природного права, де провідну роль відігравала християнська релігія, відповідно до ідеології якої люди були визнані рівними перед Богом, але не між собою. На думку Фоми Аквінського, люди рівні у своїй вірі перед Богом, але вони не можуть бути рівними у суспільстві, а досконалість Всесвіту вимагає, щоб у речах була наявна нерівність. Августин Аврелій обґрунтував ідею розмежування божественних і людських законів, що стало в майбутньому вагомим аргументом при обґрунтуванні ідей прав людини, в основі яких, зокрема, лежить і принцип рівності [7].

Доцільно зазначити, що в історії політико-правової думки ідея рівності найчастіше стикалася з ідеєю свободи, спрощуючи можна сказати, що в той час як свобода, особливо в ХІХ столітті, являла собою основу ліберальних доктрин, рівність була в центрі соціалістичного руху.

Слід, однак, зазначити, що новаторське розуміння рівності приписувалося політичній думці французького Просвітництва, зокрема ідеям Шарля Монтеск'є («Дух законів») і Жан-Жака Руссо («Суспільний договір»). Мислителі Просвітництва розвивали концепцію рівності, поєднуючи елементи утопічної традиції з положеннями теорії природного права. Боротьба за рівність, започаткована Французькою революцією, була політичним розвитком Просвітництва і поглибленням егалітарних прагнень [1].

Ідея рівності була обґрунтована у світському напрямі природного праворозуміння в індивідуалістичній інтерпретації через права і свободи людини, що безпосередньо впливають

з її природи. У той період була висунута ідея природної рівності людей (всупереч соціальній нерівності), яку розуміли як рівність можливостей, що передбачало усунення соціальних привілеїв та станової нерівності. Першочергове значення згідно з філософією того часу мали особисті якості, здібності і досягнення людини, а не походження, релігія, стать [7].

У ХV ст. розвивалась політична ідеологія раннього гуманізму, основою якої була теза, що Бог створив людину, поставив її в центрі всесвіту, утвердив її статус як особистості, відповідальної за власний вибір. Коли людина усвідомлює, що вона творець свого життя і долі, вона стає нескінченним господарем природи.

Природно-правове тлумачення ідеї рівності знайшло своє відображення у філософії Т. Гоббса, який вказував, що природа створила людей рівними, однак, це породжує ворожість, «війну всіх проти всіх», що є нормальним станом суспільства. Філософ розмірковував про рівність як про фундаментальну характеристику індивіда, стверджуючи, що люди від природи є рівними. Наслідком розумової та фізичної рівності людей, за Т. Гоббсом, є «війна всіх проти всіх», кінець якої може бути покладений силою договору [8].

У працях Д. Локка лунала ідея, що у природному стані люди мають рівні права, проте у них різні здібності, вони не однаково працьовиті, а тому виникає відмінність у власності та нерівності майновій. Ш. Монтеск'є виділяв природну рівність, яка існує лише у досуспільному стані і забезпечується звичаями, і політичну рівність, за якої люди стають рівними тільки завдяки законам [7].

Ж. Руссо виділяв фізичну та політичну нерівність, яку засуджував. Ф. Вольтера вказував, що бути вільним серед рівних визнавалось за природне життя людини, відстоював рівність правового статусу громадян. М. Робесп'єра вважав економічну рівність химерою, на його думку, держава повинна була боротися лише проти крайніх проявів нерівності [7].

Д. Юма наполягав, що ідея рівності людей розглядалась як передумова першопочаткового договору і впливала з чесноти справедливості. Рівність, як визначальна характеристика свобо-

ди людини, визначається як єдина підстава взаємного обмеження свободи для досягнення миру і порядку у суспільстві. А. де Токвіля вважав рівність відмінною ознакою епохи, що наступила, складовою частиною демократичного способу організації суспільного життя [7]. Великий внесок у розвиток досліджуваної проблеми зробив Іммануїл Кант, який вказував, що законодавча влада має виражати спільну волю народу, яка забезпечить свободу, рівність і незалежність для всіх громадян країни.

У цей період в Україні активно розвивалася концепція рівності. Разом з тим, ідея свободи наштовхувала українських мислителів на доцільність обґрунтування права жити повноцінним життям.

В умовах польської експансії релігійна незалежність була тісно пов'язана з незалежністю майже в усіх сферах суспільного життя, а отже, із захистом природних прав кожного [1]. На цьому етапі визнавалося право людини на моральну свободу, відстоювалися ідеї релігійної толерантності й рівності для всіх. Зокрема, такий підхід висловив Мелетій Смотрицький.

Ідея рівності людей була абсолютно новою концепцією для розуміння загальної рівності в правовій системі того часу. Ідея конфесійної рівності в свідомості українських аристократів і козаків того часу ототожнювалася з ідеєю національної рівності, а боротьба православної віри була одночасно боротьбою проти примусової асиміляції, відстоювала національну самобутність і рівність українського та польсько-католицького населення [1].

Розвиваючи ідею соціальної рівності, українські полемісти сформуvalи концепцію рівних прав чоловіків і жінок. Крім того, розвиваючи ідею соціальної рівності, мислителі висловлювали свої погляди на церкву, як на коаліцію вільних людей. Так, дотримуючись євангельських заповідей, йдучи шляхом християнського подвигу, борючись із власними пристрастями, виконуючи духовну працю, можна здобути незалежність та духовну свободу [3].

У Пактах та Конституції законів та вольностей Війська Запорізького 1710 року також можна знайти підтвердження існування правової рівності, оскільки у цих документах за-

суджується його порушення, а його порушення ототожнюється з самоуправством [9].

В Конституції Української Народної Республіки 1918 р. та в Основному державному законі Української Народної Республіки 1920 р. принцип рівності набув більш досконалого виразу. Проголошувалась рівноправність громадян, їх рівність перед законом, заперечення привілеїв, рівний доступ до урядових посад та рівність прав чоловіка і жінки [9].

Філософія права ХХ століття розглядала людину не як ізольовану особистість, а як учасника різноманітних соціальних відносин. Саме тому концепція рівності була покладена в основу сучасного лібералізму та є фундаментом в системі основних принципів права. Отже, ідея рівності у позитивістському праворозумінні представлена у теоріях, які засновані на філософсько-позитивістській парадигмі, яка була характерна для ХІХ – початку ХХ ст. Представники юридичного позитивізму тлумачили правову рівність як необхідну умову свободи (Д. Мілль, Г. Кельзен, Г. Харт). У концепції О. Конта відстоюється закон соціальної нерівності, що передбачає принцип ієрархії між людьми відповідно до їхніх здібностей та виконуваних соціальних функцій. Г. Кельзен розглядає принцип юридичної рівності як такий, що означає формальну законність і є сумісним з фактичною нерівністю [7].

Доцільно вказати, що держава, закріплюючи цей принцип у національному законодавстві, забезпечує рівний статус всім членам свого суспільства. Питання рівності в законі залишається актуальним, оскільки люди все більше досліджують проблеми, пов'язані з їхніми правами, обов'язками, соціальним статусом, тому завжди актуально розуміти природу ідеї рівності, оскільки вона стосується найбажанішої гарантії для кожного – рівності прав [1].

Ідея рівності у ХХІ сторіччі продовжує розвиватись як у межах класичних типів праворозуміння, так і у посткласичному праворозумінні. У сучасних концепціях природного права вчені концентрують увагу на розкритті змісту ідеї рівності у праві, зокрема, у працях: Ж. Марітена, Д. Роулза, Р. Дворкіна, М. Фрідмана, Ф. Хайека. Через призму посткла-

сичного праворозуміння ідея рівності досліджується в межах комунітарного, комунікативного, лібертарного та феміністичного підходів. Зокрема, через призму посткласичного праворозуміння ідея рівності досліджується в межах комунітарного (у працях А.Епідоні, М.Сендела, М.Волцера, А.Макінтайра, Ч.Тейлора, У.Кімліки), комунікативного (Ю.Габермас, Марк ван Хук, А.Поляков, А.Токарська), лібертарного (В.Нерсесянц, В.Лапаева, В.Четвернін) та феміністичного підходів (Ф.Біббіт, К.Гілліган, Дж.Гінзбург, Л.Завадська, В.Завальнюк, М.Крочук, К.Левченко, І.Лазар, Т.Мельник, Т.Фулей та ін.) [7].

Сучасні тенденції в етиці, політичній філософії та філософії права знаходять своє відображення і в сучасному конституціоналізмі. В даний час робляться спроби сформулювати тексти Конституцій, в тому числі конституційні основи прав і свобод людини і громадянина, таким чином, щоб забезпечити взаємодоповнюючу реалізацію різних цінностей.

Теорія прав людини розрізняє так звані три покоління прав людини, які відповідають певним ідеалам, а саме: свободам і особистим правам, а також свободам і політичним правам, що впливають з ідеї свободи (перше покоління прав людини); економічним, соціальним і культурним правам і свободам, що впливають з ідеї рівності (друге покоління прав людини); правам (право на розвиток, мир, право на безпечне навколишнє середовище, право на участь у користуванні спільною культурною спадщиною людства, право на інформацію та гуманітарну допомогу), що впливають з ідеї солідарності (третє покоління права людини).

Незважаючи на те, що поділ на три покоління прав людини було закріплено насамперед у міжнародно-правовій доктрині, до теорії права можна також застосувати *mutatis mutandis*. Тим не менш, слід підкреслити, що рівність на основі Конституції має значно ширшу сферу застосування і не є просто ідеологічною основою економічних, соціальних і культурних прав і свобод, оскільки як принцип права він пронизує весь спектр прав і свобод людини і громадянина.

Дійсно, можуть виникати певні конфлікти між ідеями свободи, рівності та солідарності, але саме Конституція та загальноприйняті стандарти міжнародного захисту прав людини мають становити нормативну основу, на якій проблеми вирішуються через суспільно-політичний дискурс у контексті так званої дорадчої демократії.

Слід, однак, визнати, що, хоча такий принцип людської гідності розглядається як загальноприйнятий стандарт у конституціях сучасних демократичних держав, принцип рівності є загальноприйнятим стандартом. Це означає, що, з одного боку, принцип рівності трактується як загальний принцип, що розглядається в контексті прав і свобод людини і громадянина, а з іншого боку, принцип рівності набуває подвійного значення: рівність перед законом і рівність у законі, а також заборона дискримінації.

Висновки. Таким чином, доцільно вказати, що ідея рівності, яка була зароджена ще в античному світі, пройшла тисячолітню еволюцію свого розвитку і з часом отримувала все більше визнання. В політико-правовій історії людства, в працях провідних вчених, в конституціях поступово йшов процес становлення ідеї рівності.

Ставлення до принципу рівності людей з давнини і до сьогоднішнього дня завжди було основою для створення різних бачень суспільно-політичного устрою, і в залежності від того, позитивним це було ставлення до нього або негативно, виникали різні концепції, засновані на егалітаризмі або, навпаки, на елітарності. Слід, однак, відзначити, що окремі автори вказують, що з точки зору сучасної науки така картина повинна розглядатися як далекоюсяжне спрощення [10]. Досі виникають суперечки про те, чи сумісні цінності свободи та рівності, але стереотип, який ототожнює їх виключно з правим чи лівим політичним мейнстрімом відповідно, скоріше відійшов у минуле.

Література

1. Колич О., Розум Д. Генеза принципу рівності у праві: філософсько-правова характеристика. *Вісник Національного університету*

«Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 4 (36), 2022. С. 57-64.

2. Журавльова Г.С. Еволюція принципу рівності прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2012. № 4. С. 349–355.

3. Колич О.І. Філософсько-правові ідеї соціальної рівності у полемічній літературі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2015. № 825. С. 258–264.

4. Журавльова Г.С. Розуміння принципу рівності в період Середньовіччя та Ренесансу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2016 Вип. 36 (1). С. 50–54.

5. Полховська І.К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.02 «Конституційне право» Харків, 2007. 191 с.

6. Погребняк С. Втілення принципу рівності в юридичних актах. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5278/1/Pogrebnak_8.pdf.

7. Бокало Н.І. Формування та розвиток ідеї рівності у праві: філософсько-правовий вимір. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/94/1/bokalo.pdf>.

8. Абисова М.А. Проблема рівності у соціально-філософських вченнях XVI–XVIII ст. *Вісник Національного авіаційного університету*. Філософія. Культурологія. 2014. № 1. С. 32–36.

9. Слюсаренко А.Г. Історія української конституції. Київ: Т-во «Знання» України, 1993. 192 с.

10. Ronald Dworkin Hart's Postscript and the Character of Political Philosophy. *Oxford Journal of Legal Studies* 2004, Vol. 24, № 1, p. 1–37.

References

1. Kolych O., Rozum D. Heneza pryntsypu rivnosti u pravi: filosofs'ko-pravova kharakter-

ystyka. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnikha»*. Seriya: «Yurydychni nauky». № 4 (36), 2022 s. 57-64.

2. Zhuravl'ova H.S. Evolyutsiya pryntsypu rivnosti prav i svobod lyudyny i hromadyanyna. *Forum prava*. 2012. № 4. S. 349–355.

3. Kolych O.I. Filosofs'ko-pravovi ideї sotsial'noї rivnosti u polemichniy literaturi. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnikha»*. Seriya: *Yurydychni nauky*. L'viv: Vyd-vo Nats. un-tu «L'vivs'ka politekhnikha». 2015. № 825. S. 258–264.

4. Zhuravl'ova H.S. Rozuminnya pryntsypu rivnosti v period Seredn'ovichchya ta Renesansu. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*. Seriya: *Pravo*. 2016 Vyp. 36 (1). S. 50–54.

5. Polkhovs'ka I.K. Konstytutsiynyy pryntsyp rivnosti lyudyny i hromadyanyna v Ukraini: dys. ... kandydata yuryd. nauk: 12.00.02 «Konstytutsiynne pravo» Kharkiv, 2007. 191 s.

6. Pohrebyak S. Vtilennya pryntsypu rivnosti v yurydychnykh aktakh. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5278/1/Pogrebnak_8.pdf.

7. Bokalo N.I. Formuvannya ta rozvytok ideyi rivnosti u pravi: filosofs'ko-pravovyy vymir. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/94/1/bokalo.pdf>.

8. Abysova M.A. Problema rivnosti u sotsial'no-filosofs'kykh vchennyakh KHVI–XVIII st. *Visnyk Natsional'noho aviatsiynoho universytetu*. Filosofiya. Kul'turolohi. 2014. № 1. S. 32–36.

9. Slyusarenko A.H. Istoriya ukraїns'koї konstytutsiї. Kyiv: T-vo «Znannya» Ukraїny, 1993. 192 s.

10. Ronald Dworkin Hart's Postscript and the Character of Political Philosophy. *Oxford Journal of Legal Studies* 2004, Vol. 24, № 1, p. 1–37.

HISTORICAL ASPECT OF THE DEVELOPMENT OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY IN LAW

National Aviation University
Lyubomyr Huzar Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mail: kirillkopyka@gmail.com

*The purpose of the article is to study the historical aspect of the development of the principle of equality in law. **Research methods:** the chosen topic of scientific research requires the use of various scientific methods and approaches to obtain qualitative results. Therefore, the following research methods were used to solve the tasks: analysis; system method; analytical, etc. **Results:** the idea of equality, which originated in the ancient world, has undergone a thousand-year evolution of its development and has been increasingly recognized over time. In the political and legal history of mankind, in the works of leading scientists, in constitutions, the process of formation of the idea of equality was gradually underway. The attitude to the principle of equality of people from antiquity to the present day has always been the basis for the creation of different visions of the socio-political system, and depending on whether it was a positive or negative attitude towards it, different concepts based on egalitarianism or, conversely, on elitism arose. It should be noted, however, that some authors point out that from the point of view of modern science, such a picture should be considered as a far-reaching simplification. There is still debate about whether whether the values of freedom and equality are compatible, but the stereotype that identifies them exclusively with the right-wing or left-wing political mainstream, respectively, is rather a thing of the past. **Discussion:** the principle of equality is the basis of the social state, which, through the enshrinement of social rights in the Constitution, makes it possible to guarantee the essential equality of the individual in society, the individual in the legal order, and the social groups that individuals create for the realization of their personality. The idea of equality is fundamental for any democratic state governed by the rule of law, because it ensures a decent position, regardless of the subjective characteristics of the individual, of every citizen in society. The realization of essential equality requires state intervention in various spheres of public life, acting on the basis of various political and legal means.*

Key words: equality; principles of law; natural law; philosophy of law; idea of equality.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024